

ly se výpovědi o jeho zákonitostech. Neuvažovalo se při tom většinou, jak celou situaci organizovat, jak efektivní sledy učebních a poznávacích činností navozovat a ovlivňovat. Tím se zabývá psychologie řízeného učení – jednak jako určitá hraniční subdisciplína obecné psychologické teorie učení, jednak jako nová základní tematická oblast pedagogické psychologie. Vychází stejně tak z onoho množství nových poznatků o člověku, jeho učení a poznávání i osobnosti, jak je přináší současná psychologie, jako i ze stále hlubšího studia a modelů procesů řízení a možnosti objektivovat je v technických zařízeních. Přístup B. F. Skinnera k otázce učení přiblížil Kulič společně s D. TOLLINGEROVOU a V. KNĚZŮ v publikaci „Programované učení“ (1966).

V. Kulič se ve své stěžejní práci „Psychologie řízeného učení“ (1992) zabývá vlastním **systemem řízeného učení**. Postupně se v ní analyzují a dokládají tři základní aspekty systému řízení: jeho senzitivita na řízený jev a proces, která má zajistit dostatečnou a kvalifikovanou informační bázi pro rozhodování; efektivita systému, daná repertoárem jeho řídicích působení s pokusem zmapovat jednak faktory, na které lze působit, jednak prostředky takového působení; nakonec program působení, který je chápán jako sled rozhodnutí o interaktivním spojování diagnostických informací s účinnými efekty. Teoretické předpoklady dokládá třemi výzkumnými projekty, vycházejícími z koncepce teorie řízeného učení. Soustředil se především na problematiku vnějšího řízení učení a nestihl již rozpracovat problematiku autoregulace učení. Jeho poznatky jsou součástí přípravy učitelů a uplatňují se při tvorbě učebnic a didaktických programů pro počítače, ale především přispěly k rozvoji psychologické a psychodidaktické teorie učení a poznávání.

J. Čáp – psychologie pro učitele

Jan Čáp (nar. 1925) je předním českým pedagogickým psychologem. Vystudoval psychologii s průvodním oborem pedagogika na FF UK. Od roku 1949 působí jako učitel na FF UK v Praze, profesorem psychologie se stal v r. 1990 ve změněných společenských podmínkách.

V 50. letech a na začátku 60. let 20. století se připojil k úsilí katedry v oblasti psychologie práce: zkoumal senzomotorické i intelektové pracovní dovednosti, činnosti, profese. V 60. letech se postupně vracel k původnímu zaměření na problematiku osobnosti a jejího ovlivňování výchovou. Společně s psychiatrem ZDEŇKEM DYTRYCHEM uveřejnil publikaci o formování člověka v náročných životních situacích (1968). S BOŽENOU ROTTEROVOU, docentkou pedagogiky na téže fakultě, dlouhodobě zkoumali aktivitu osobnosti zvláště v činnostech ve volném čase.

Od 70. let 20. století zkoumá styly rodinné výchovy. Styl či způsob výchovy vyjadřuje klíčové okamžiky v interakci a komunikaci dospělých (matky, otce, učitele, rodiny, školy aj.) s dítětem. Styl výchovy zahrnuje především emoční vztah k dítěti (extrémně kladný, kladný, záporně kladný nebo záporný) a formu výchovného řízení (silné, střední, slabé, rozporné). Z těchto dimenzí je odvozen model devíti polí způsobu výchovy. Způsob výchovy se pak odráží na osobnosti dítěte.

J. Čáp patří k učitelům, kteří rádi vyučují a využívají vědecko-výzkumné práce v pedagogickém působení a berou si podněty z práce studentů i absolventů. Snažil se dát studentům systematicky a srozumitelně psané učebnice: značného rozšíření došla jeho „Psychologie pro učitele“ (1980 a dotisky). V návaznosti na humanistické ideje a s využitím výsledků výzkumu vlastního a spolupracovníků došel v 90. letech k vypracování humanisticky koncipované vysokoškolské učebnice „Psychologie výchovy a vyučování“ (1993 a dotisky) a příručky „Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy“ (1996), kde se pokusil i o syntetickou formulaci zákonů vývoje a formování osobnosti.

Absolventi ho mají také spjatého s promocemi, kde působí jako promotor. Pokud jde o styk s praxí, spolupracoval zejména se školstvím učňovským a zdravotnickým, později s pracovníky pedagogicko-psychologických poraden a příbuzných zařízení.

Na Čápovo působení navázala řada českých i slovenských psychologů. Jeho nástupkyní ve funkci vedoucí oddělení pedagogické psychologie a psychologie pro učitele na katedře psy-

chologie FF UK se stala ILONA GILERRNOVÁ (nar. 1955), která se kromě pedagogické psychologie zabývá též sociální psychologií. Je autorkou několika učebnic psychologie pro střední školy.

J. Mareš – styly učení

Jiří Mareš (nar. 1942), se zabývá psychologií ve spojení s pedagogikou a lékařstvím. Dříve než nastoupil vysokoškolskou kariéru, pracoval čtyři roky jako dělník. Pracoval také v Pedagogickém ústavu ČSAV. Dnes působí hlavně na lékařské fakultě UK v Hradci Králové jako vedoucí katedry sociálního lékařství. Zabýval se důkladně strachem a bolestí u dětských pacientů a dětskými strategiemi zvládání zátěžových situací. Byl vedoucím autorského kolektivu publikace „Dítě a bolest“ (1997).

Mareš ve své práci zdůrazňuje, že pro výchovně-vzdělávací praxi i pro její teorii je klíčovým problémem specifičnost učení, individuální a typologické rozdíly v jeho procesech u různých žáků a studentů. Prozkoumání právě této specifičnosti je nezbytnou podmínkou efektivní pomoci žákům a studentům i učitelům v jejich práci. Autor se neomezuje na individuální rozdíly ve schopnostech, motivech, rysech a charakteru a v sebepojetí. K vyjádření specifičnosti učení různých žáků a studentů užívá pojmu styly učení.

Styly učení J. Mareš chápe jako postupy učení, kterým jedinec v daném období dává přednost, postupy svébytné svou orientovaností, motivovaností, strukturou, posloupností, hloubkou, propracovaností, pružnou přizpůsobivostí. Vyvíjejí se z vrozeného základu, ale obohacují se a proměňují během života jedince jak záměrně, tak bezděčně. Člověk je užívá ve většině situací pedagogického typu, relativně méně závisle na obsahové stránce učení. Styly učení mají charakter strategie, která sdružuje svébytné učební taktiky. Strategie je řídí, vyhodnocuje, orientuje určitým směrem, reguluje s ohledem na podmínky učení, na vlastní průběh učení. Styly vedou jedince k učebním výsledkům určitého typu, ale mohou také znesnadňovat dosažení výsledků jiných, třeba i lepších. Člověk si své styly učení zpravidla neuvědomuje, systematicky je